

„A barbár lélek hatalmat lát a betűben [...] előnyt, propagandát, fegyvert, egyszóval hatalmat.[...]A Könyvben is az erőt tiszteli, a hatalmat, a harc fegyverét, a propaganda eszközt, és nem célját.”

Babits Mihály¹

„... a káros sajtótermékek a terjesztését megakadályozhassam.”

A könyvtári zártság gyakorlata a negyvenes évek második feléből

BÁNFI Szilvia

Az emberi kultúra története során számos alkalommal megtörtént, hogy a hatalom birtokosai ellenőrzésük alá kívánták vonni az információ terjedését, valamint saját céljaik érdekében korlátozni akarták az ismeretekhez való szabad hozzáférést. A maguk számára veszélyesnek ítélt gondolatok, nézetek elterjedését pedig a legkülönbözőbb módon igyekeztek akadályozni. Egyes esetben ez csupán a károsnak tartott nézeteket tartalmazó művek elzárását, elrejtését, vagy használatának akadályozását jelentette, de szélsőséges esetben a korlátozás a tiltott eszméket hirdető műveknek a megsemmisítését is eredményezhette. Különösen igaz volt ez azokban a társadalmi berendezkedésekben, ahol a hatalom megszerzése és megtartása diktatórikus módon történt. A 20. században „az európai könyv tragikus napja,² az 1933-as barbár berlini

könyvégetéssel kezdődött, amely a háborút lezáró nagyhatalmi megegyezés eredményeképpen, most már egy másik ideológia nevében folyt tovább Európának a Szovjetunió hatalmi befolyása alá került országaiban.

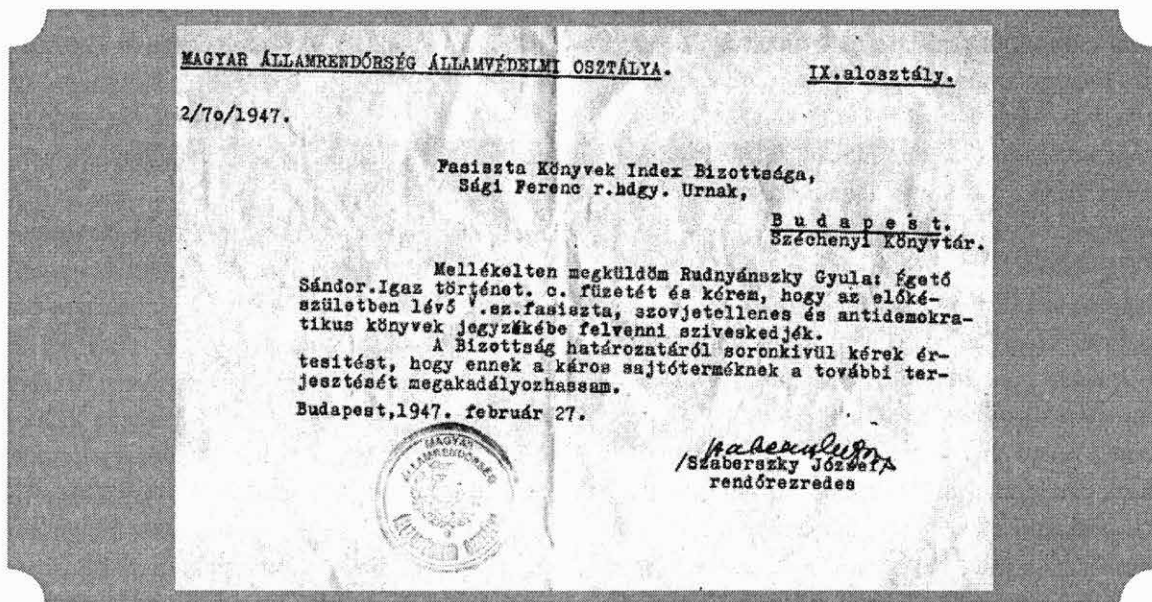
Magyarország a második világháború végére a nagyhatalmi érdekpolitika következtében a Szovjetunió befolyási övezetébe került. Az 1945-öt követően meginduló demokratikus társadalmi kibontakozást megakadályozta a Szovjetunió birodalmi érdekpolitikája és ideológiájának erőszakos érvényre juttatása. A sztálini Szovjetunióban 1935-től mindent átfogó, szervezett cenzúra működött.³ A közművelődési könyvtárakban a gyanúsnak ítélt műveket megsemmisítették, míg a tudományos gyűjtemények betiltott állományrészét elkülönítették, használatát szigorú feltételek mellett engedélyezték. A

szovjet gyakorlatot hamarosan Magyarországon is alkalmazták. A fegyverszüneti egyezmény feltételeként hozott 530/1945-ös⁴ kormányrendelet sokféleképpen és tágan értelmezte a megsemmisítésre ítélt ún. fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus sajtóterméket, amely a későbbiekben számos félreértelmezésre és túlkapásra adott lehetőséget.

Az Országos Széchényi Könyvtár egykori Kortörténeti Különgyűjteményében (a hajdani Zárolt Kiadványok Tárában) őrződtek meg azok az

iratok,⁵ amelyek az 1945-ös esztendőől kezdődően hatalomra kerülő új politika képviselőinek a fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus sajtótermékekkel kapcsolatban hozott törvényi végrehajtását dokumentálják.

Közülük választottuk ki, és az alábbiakban ismertetni kívánjuk azt a dokumentumot, amely jól tükrözi a második világháborút követően meginduló demokratikus átalakulást megtörő hatalmi csoportosulás ideológiailag torzult szemléletét: az általuk képviselt eszmékkel ellentétes nézeteket vallók ellenségként történő kezelését.

MAGYAR ÁLLAMRENDSÉG ÁLLAMVÉDELMI OSZTÁLYA

IX. alosztály.

2/70/1947.

Fasiszta Könyvek Index Bizottsága,
Sági Ferenc r. hdgy. Úrnak,

B u d a p e s t
Széchényi Könyvtár.

Mellékelten megküldöm Rudnyánszky Gyula: Égető Sándor. Igaz történet. c. füzetét és kérem, hogy az előkészületben lévő V. sz. fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus könyvek jegyzékébe felvenni sziveskedjék.

A Bizottság határozatáról soron kívül kérek értesítést, hogy ennek a káros sajtóterméknek a további terjesztését megakadályozhassam.

Budapest, 1947. február 27.

/Szaberszky József/ rendőrezredes

A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának levele Sági Ferenchez

A következőkben sorra vesszük a levél címzett-jét, aláírójának személyét és magát a kifogásolt művet.

A címzett: Fasiszta Könyvek Index Bizottsága, Sági Ferenc⁶ rendőrhadnagy

Nincs ismeretünk arról, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban működött volna a Fasiszta Könyvek Index bizottsága. Létezéséről csupán azok a dokumentumok⁷ tudósítanak, amelyek a fent említett dossziében megmaradtak. A címzés formája azt sugallja, hogy *Sági Ferenc*, aki a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya munkatársa volt, s 1946 áprilisában különös körülmények között került az Országos Széchényi Könyvtárba, feltehetően személyes kapcsolatban állt az Index Bizottsággal, s képviselte azt a nemzeti könyvtárban. A kérdés tisztázása további kutatást igényel. Ságinak sajtós helyzete volt e nagy múltú nemzeti intézményben. Nem tartozott a könyvtár személyi állományához, mégis korlátlan hatalommal intézkedett és avatkozott be szakmai kérdésekbe.⁸ Az 1945/47-es magyarországi politikai helyzetből fakadó sajtós körülményt, amely drámai változásokat eredményezett az Országos Széchényi Könyvtár állományának alakulása szempontjából, a következőkben ismertetjük.

Az események előzménye a fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus sajtótermékek megsemmisítéséről rendelkező, főntebb említett 530/1945-ös kormányrendelet megjelenése. E törvénycikk végrehajtását az 1330/1945-ös M. E. rendelet szabályozta. Ennek első paragrafusa rendelkezett a pártok által delegált szakértők részvételével összeállítandó azon művek jegyzékének elkészítéséről, amely tételesen felsorolja a megsemmisítésre ítélt irodalmi művek, zeneművek, illetve filmek címét. 1945. április 28-án a Miniszterelnökség Sajtóosztályának

felügyelete alatt *Faust Imre*⁹ vezetésével megalakult a Fasiszta Sajtótermékek Jegyzékét Összeállító Bizottság. A 20 tagú testület delegáltjai a magyar szellemi életből, illetve az akkori politikai pártok képviselőiből kerültek ki. Azonban a tényleges munkát, a megsemmisítésre ítélt művek jegyzékének összeállítását könyvtári szakemberek (*Kőhalmi Béla, Mátrai László, Tiszai Andor*) végezték el. Az Országos Széchényi Könyvtár képviseletében *Goriupp Alíz*¹⁰ vett részt a jegyzék összeállításában. Az eredetileg csak egy kötetre tervezett fasiszta sajtótermékek jegyzéke politikai nyomásra újabb kötetek összeállításával végül is 1945 augusztusa és 1946 novembere között négy füzetben¹¹ jelent meg. Bár a most ismertető forrás is utal rá, ám végül az ötödik füzet kiadására a későbbiekben már nem került sor.¹²

A fasiszta sajtótermékek jegyzékének megjelenésével párhuzamosan szovjet nyomásra megkezdődtek a tiltott sajtótermékeknek országos begyűjtési és megsemmisítési akciói.¹³ Az 1945-ös könyvbegyűjtési akciók eredményével a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (továbbiakban SZEB) vezetői elégedetlenek voltak, s az őszi választások után 1946 tavaszán újabb, szervezett begyűjtést indítottak a magyar rendőri szervekkel közösen. Budapest nagykönyvtárait a SZEB orosz tisztjei által irányított kommandók fésülték át. A dokumentumok összegyűjtésétől azok megsemmisítéséig felügyelték az 530/1945-ös rendelet végrehajtását. A budapesti nagykönyvtárak a jegyzékekben felsorolt fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus nyomtatványait az április 20-ig tartó akció során veszítették el. Az Országos Széchényi Könyvtár *Fitz József*¹⁴ főigazgató emberi és szakmai helytállásának köszönhetően, – aki inkább „zártá nyilvánította ezt az állományrészt – meg tudta őrizni gyűjteményét az utókor számára majdnem hiánytalanul.”¹⁵ A magyar nemzeti könyvtár állományának megmentése érdekében Fitz utasítására a tiltott könyvtári dokumentumok a helyükön maradtak, „zárt anyag” címkével jelölték meg őket, ugyanakkor

ezeknek a sajtótermékeknek forgalmazását nem engedélyezte, valamint céduláikat a katalógusból kiemeltette. Az intézkedésekkel a SZEB és a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitány-ságának Politikai Rendészeti Osztálya nem volt megelégedve. Utasították a nemzeti könyvtár akkori főigazgatóját, a leváltott Fitz József helyére kinevezett Györke Józsefet,¹⁶ hogy az ún. fasiszta anyagot a nemzeti könyvtár haladéktalanul különítse el és zárja el egy erre kijelölt helyiségbe. Az Országos Széchényi Könyvtár munkatársainak a parancs végrehajtására három nap (1946. március 29-től április 1-ig) állt rendelkezésükre. A SZEB szovjet katonai képviselője április 1-jén személyesen ellenőrizte, hogy megtörtént-e utasításuk végrehajtása. A fasiszta, antidemokratikus és szovjetellenes műveknek az eredeti helyükről történő kiemelésével, valamint elzárásával ekkor alakult meg a *Zártolt Kiadványok Tára*. Bár a könyvtár vezetése eleget tett a SZEB parancsának, mégis fölmerült annak lehetősége, hogy a nemzeti könyvtár fasisztának minősített és elkülönített állományrészét elviszik. Az eredeti elképzelés szerint a tiltott könyvek elszállítása alól mentességet csupán a Fővárosi Könyvtár és a Nemzetgyűlési Könyvtár kapott volna.¹⁷ Györke József követte hivatali elődének eltökélt szándékát, hogy a nemzeti könyvtár teljes állományát hiánytalanul megőrzi. Fitz Józsefhez hasonlóan a kiemelt és elkülönített állományrész elszállítása ellen tiltakozott. Szakmai harcát a nemzeti könyvtár megnyerte, ám két vezetőjének győzelme nem volt teljes. A SZEB ugyan megváltoztatta döntését, amelynek értelmében egyedül csak az Országos Széchényi Könyvtár tarthatta meg az 530/1945. M. E. rendelet értelmében a beszolgáltatandó fasiszta, szovjetellenes sajtótermékeket, sőt állományát elvileg két-két példányban ki is egészíthette.¹⁸ Ugyanakkor viszont elrendelte, hogy „*az anyag szigorúan elkülönítve és állandó zár alatt tartott helyiségben, a politikai rendőrség felügyelete alatt őriztessék.*”¹⁹ A politikai rendőrség a felügyeletre egy állandóan a könyvtárban tartózko-

dó személyt delegált. Ő volt Sági Ferenc rendőrhadnagy. Feladata volt biztosítani és ellenőrizni, hogy az elzárt fasiszta gyűjteményt csupán azok a politikai rendőrségi nyomozók használhatják, akik írásos kutatási megbízást kaptak Péter Gábor rendőr vezérőrnagytól, Hortobágyi Endre, Fehér Lajos, Tímár István vagy Szaberszky József rendőr ezredeseiktől.²⁰ Ezen intézkedések következtében az Országos Széchényi Könyvtár évekre elvesztette saját állományrésze fölötti rendelkezési jogát.

Az aláíró: Szaberszky József

*Szaberszky József*²¹ a harmincas években, mint jómódú kereskedő csatlakozott az illegális kommunista mozgalomhoz, amelyet anyagilag is támogatott. Élete későbbi alakulása szempontjából meghatározó cselekedete Péter Gábor beajánlása volt a kommunista pártba. Kettőjük közötti bizalmi kapcsolatot jól jellemzi, hogy amikor Péter Gábor a Magyar Kommunista Párt utasítására hozzákezdett a Magyar Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztályának megszervezéséhez, Szaberszkyt alezredesi rangban, 1945 januárjában maga mellé vette, utóbb a IX. alosztály vezetését bízta rá. Szaberszky feladata volt az operatív technikai alosztály vezetőjeként a magyarországi közélet szereplőinek, az összes politikusnak, a pártokban funkciót viselő személyeknek, valamint a magas beosztású állami alkalmazottaknak életrajzát, tevékenységükkel kapcsolatos kompromittáló adataikat összegyűjteni, ezekről titkos nyilvántartást vezetni. A megfigyelésre kiszemelt személyek lehallgatott beszélgetéseinek gyorsírással rögzített szövegét és a levelezéseikből törvényellenesen kigyűjtött információkat Szaberszky, majd Péter Gábor közvetlenül juttatták el Rákosi Mátyáshoz.²² A IX. alosztály ugyancsak közvetlen kapcsolatot tartott fenn a Magyar Kommunista Párt Káderosztályával. Szaberszky az államvédelmi szervezetnél eltöltött hivatali ideje alatt végig közvetlenül Péter Gábor beosztottja volt.

1949-ben mint a kommunista párt kipróbált, megbízható vezetőinek egyikét, Száberszky Józsefet is áthelyezték az államvédelemtől a közigazgatásba. A Pénzügyminisztériumba került, ahol a Nemzetközi Főosztály vezetője lett. Péter Gábor letartóztatásakor, 1953 januárjában *Kovács István* a Magyar Dolgozók Pártja Káderosztályának vezetője magához hívatta és felelőségre vonta, amiért a háború előtt Péter Gábort beajánlotta a kommunista pártba. Száberszky számára nem lehetett kétséges a káderosztály vezetőjénél tett látogatás üzenete, még aznap munkahelyén szolgálati fegyverével végzett magával.²³

Száberszky Józsefet politikailag elkötelezett, ám művelt a 20. századi magyar irodalom és történelem kérdéseiben tájékozott személyként jellemzik a visszaemlékezők.²⁴

A kifogásolt mű: Rudnyánszky Gyula: *Égető Sándor igaz története. Bp. [1899], Méhner Vilmos kiad. 16 p.*

*Rudnyánszky Gyula*²⁵ költő, újságíró ahhoz a nemzedékhez tartozott, amelyet Schöppflin Aladár az „*epigonok nemzedékeként*” jellemzett és megállapította: „*a legkitűnőbbek is kisebbre nőttek, mint amekkorának indultak.*”²⁶ Irodalmi alkotásaiban a századforduló heterogén szellemi irányzatai kimutathatóak. Szemléletének kettősségét jól mutatja, hogy miközben írásaiban erős szociális érzékenység érzékelhető, s megoldásként szociális forradalmat várt, addig a szocialista mozgalom ellen versben és prózában is föllépett. Ez utóbbira szemléletes példa *Égető Sándor* címen, a századfordulós agrármozgalmakat sajátos szemszögből ábrázoló kis írása.

Méhner Vilmos 1899-ben kétszer is megjelenítette Rudnyánszky Gyula²⁷ munkáját. Bár egyik nyomtatványon sem tüntették föl a kiadás évét, a nemzeti könyvtári nyilvántartások alapján mégis megállapítható, hogy mindkettő az 1899-es esztendőben jelent meg.²⁸ A császárvárosból Pestre

költöző és itt kiadóvállalatot alapító magyarul nem tudó, egykori könyvkötőlegény, Méhner Vilmos a magyar irodalom neves képviselőit – többek között Vörösmartyt, Tompát, Petőfit, Garayit, Vas Gerebent – kívánta megismertetni a falu egyszerű olvasóival. Ezért műveiket olcsó, filléres füzetekben terjesztette.

A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya által károsnak ítélt Rudnyánszky mű, *Égető Sándor története* egy vidéki földbirtokon játszódik. A mihaszna, Budapestről kitiltott negatív főhős föllázítja a szegény aratókat a pozitív tulajdonságokkal – okos, a szegény nép gyerekeinek ingyen oktatást, ruhát és könyvet biztosító – jellemzett földesúr (egyben országgyűlési képviselő) ellen. „*Egyenlőség, testvériség, népszabadság*” eszméjét hirdetve „*Égető Sándor, a földosztó*” és a föltüzelt aratók a földesúri hatalom ellen lázadtak. Az egyre jelentősebb agrárszocialista mozgalmak ellen a század végén íródott, tanítói célzatú, propagandisztikus, 16 lapos mű terminológiája válthatta ki közel ötven évvel később Száberszky és munkatársai elmarasztaló ítéletét. A fasiszta, antidemokratikus és szovjetellenes írók műveit négy kötetben felsoroló jegyzéket hiányosnak gondoló, ezért a könyvgyűjteményeket tüzetesen átvizsgáló, a kommunista párt ideológiával ellentétes eszmék kiszorításán az éberség jegyében tevékenykedő államvédelmisek rögtön tiltó listára küldték Rudnyánszky művét, amikor ilyen sorokat olvastak: „*Nem is volt Divéki Zoltán birtokán többé munkás-mozgalom s jaj lenne annak, aki a szocialista szót, a földosztást s a munkabéremelést kimerné az ajkán szalasztani.*”²⁹

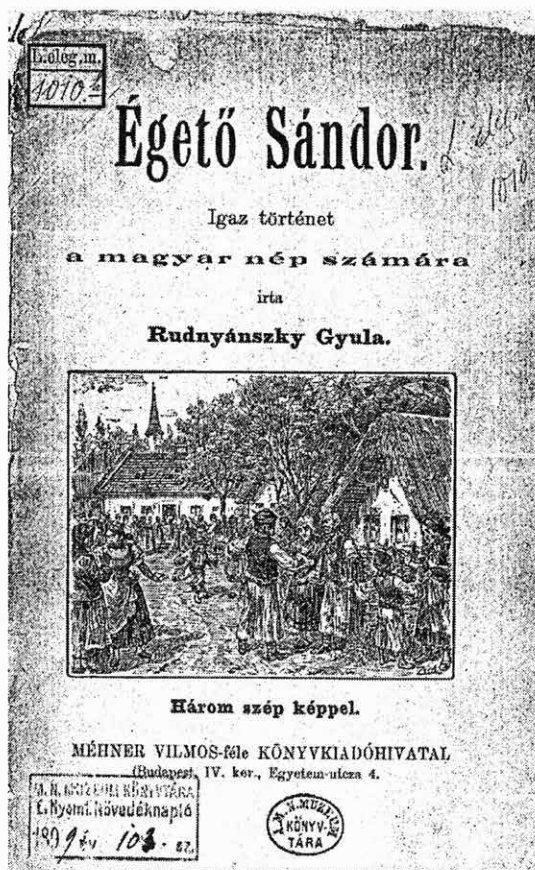
Nem gondoltak arra, hogy korukra Rudnyánszky írása már aktualitását veszítette. 1947 februárjában az 1945-ös földosztáson túl és az egykori feudális birtokos nemesség megszűnésével értelmét veszítette a századfordulón született, a saját korának politikai berendezkedését propagáló irodalmi brosúra fölvétele a tiltott és üldözött fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus művek közzé. A csekély példányszámban fennmaradt,

vékonyka írás igazán nagymértékű káros hatást, mint amelyet a politikai rendőrség munkatársai tulajdonítottak neki, nem tudott kiváltani. A fennmaradt dokumentum jól illusztrálja azt a folyamatot, amely 1945-től 1947-ig a tiltott könyvek kiválasztásának módjában megváltozott. 1945-ben még szélesebb társadalmi igény volt a pusztító háborúhoz vezető ideológiai művek megsemmisítésére, elzárására. Ezen írásoknak kiválasztásában könyvtári szakemberek működtek közre. 1947-ben a kizárólagos hatalomra törő politikai erő és az őt kiszolgáló erőszakszervezete saját maga üldözte és tiltotta a vele ellentétes eszméket, nézeteket hirdető kiadványokat. Az Országos Széchényi Könyvtár állományában található Rudnyánszky mű mindkét példánya a kötetek bejegyzése szerint soha sem volt az elkülönített Zárolt Kiadványok gyűjteményében, vélhetően a nemzeti könyvtár akkori munkatársai szakmai tudásának és fölkészültségének is köszönhetően.

Rudnyánszky művének második kiadása

Rudnyánszky művének első kiadása

Jegyzetek

1. BABITS Mihály: Könyvpropaganda és könyvégetés. In.: Nyugat, 1933. 10–11. sz. 563. p.
2. U. o.
3. NAGY Gábor: Glasznoszt a szovjet könyvtárakban. (Ism.). In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1990. 37. sz. 392. p.; BRUHN, P.: Glasnost im sowjetischen Bibliothekswesen. In: Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. 36. köt. 1989. 4. sz. 360–366. p. cikk magyar nyelvű ismertetése.
4. Az 1945. január 20-án Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezmény 16. paragrafusának függeléke rendelkezett a fasiszta szellemű, szovjetellenes és antidemokratikus sajtótermékek megsemmisítéséről. Az 1945. február 26-án Debrecenbe, az Ideiglenes Nemzeti Kormány által hozott 530/1945-ös kormányrendelet (Magyar Közlöny, 1945. 9. sz. 3-4.) értelmében meg kellett semmisíteni a nyomdákban, a könyvkiadó vállalatoknál, köz- és kölcsönkönyvtárak, valamint a magánszemélyek birtokában található fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus sajtótermékeket.
5. Az Országos Széchényi Könyvtár elkülönített, ún. zárt anya-

gát 1952. július 7-én elszállították a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága Jászai Mari téri épületébe. 1953. október 12-én a nemzeti könyvtár visszakapta ezt az állományrészét 24 ládányi feldolgozatlan könyvtári anyaggal kibővülve, továbbá 1 dossziényi, az elszállítást elrendelő szervezet tevékenységét dokumentáló iratokkal együtt. Az 1946. december 7. és 1952. május 7. között keltezett iratok a fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus sajtótermékek begyűjtésével, a tiltott kiadványokat birtokló személyek megbüntetésével kapcsolatban születtek.

6. SÁGI (Silbermann) Ferenc (1904–19???)

7. A fentebb említett irategyűttesben hat olyan dokumentum található, amelyben a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának IX. alosztálya juttatta el észrevételeit és utasításait a Fasiszta Index Bizottsághoz Sági Ferencnek címezve. A legkorábban keltezett dokumentum 1947. január 10-én, míg a legutolsó 1947. április 10-én kelt.

8. FALLENBÜCHL Zoltán (1924–2006) 1947–1984 között az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, szóbeli közlése.

9. FAUST Imre (1897–1963) a két világháború között baloldali művek kiadója volt. 1945-ben a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének újrakezdését segítette. Az Ideiglenes Intézőbizottság elnökeként vett részt a politikai eseményekben. 1947-ben háttérbe szorult, 1949-ben letartóztatták. 1954-ben szabadult.

10. GORIUPP Alíz (1894–1979) könyvtáros, bibliográfus, sajtótörténész. A tárgyalt időszakban a nemzeti könyvtár Nyomtatványtárának vezetője volt.

11. A fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus sajtótermékek jegyzéke. 1–4. k. Budapest, 1945–1946. 1. k. 82.; 2. k. 70.; 3. k. 29.; 4. k. 30.

12. WIX Györgyné, László Borbála (1926–2002) az Országos Széchényi Könyvtár nyugdíjas osztályvezetője szóbeli közlése szerint személyesen jelen volt 1947-ben, mint jegyzőkönyvvezető az ún. V. Fasiszta írók jegyzékének összeállítására kapcsán tartott megbeszéléseken. Emléke szerint Hegedűs Géza író határozott ellenállásának is köszönhető volt, hogy végül nem jelent meg a Fasiszta írók jegyzékének 5. kötete.

13. ZALAI K. László: Könyvpusztítás a háború után. In: Élet és Tudomány, 1992. 1620–1621. ; Z. KARVALICS László: Könyvbegyűjtés és bezúzás 1946-ban.

14. FITZ József (1888–1964) könyvtáros, irodalomtörténész. 1934–1945 között az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója. 1945. május 7-i határozatában a Magyar Nemzeti Múzeum Igazoló Bizottsága őt „a közszolgálatban való meghagyás mellett ... vezetői állásra alkalmatlannak mondta ki.” Az Országos Széchényi Könyvtár Irattára (továbbiakban OSZK It) ad 189/1945. 1946-ban pedig B-listára tették és a könyvtárból is eltávolították.

15. BÁNFI Szilvia: Könyvtári dokumentumok az ÁVH „fogságában.” In: A könyvtárak és a hatalom. Tanulmányok és dokumentumok. Szerk. MONOK István. Bp. Gondolat, 2003. 43–44. p. OSZK It 26/1945

16. GYÖRKE József (1906–1946) finnugor nyelvész 1936-tól volt a nemzeti könyvtár munkatársa. 1945. június 7-én Fitz József eltávolítása után kinevezték az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójává. 1946. szeptember 11-én bekövetkezett haláláig látta el hivatalát.

17. BÁNFI: i. m. 69.- OSZK It 136/1946

18. Az ígéretek ellenére a nemzeti könyvtár gyűjteményét nem tudta kiegészíteni a budapesti nagykönyvtárak elszállításra ítélt ún. fasiszta anyagából, mivel ezeket a gyűjteményrészeket megsemmisítés céljával addigra elszállították. OSZK It 183/1946

19. OSZK It ad 155/1946

20. OSZK It ad 183/1946

21. Szaberszky (Szaberszki) József (1904–1953)

FARKAS Vladimír: Nincs mentség. Bp. 1990. 105–106.- GÁBOR Róbert: Az igazi szociáldemokrácia. Küzdelem a fasizmus és a kommunizmus ellen 1944–1948. Bp. 1998. 169–170. p.

22. FARKAS: 109. p.

23. GÁBOR: u. o.

24. FARKAS: 118. p. ; M. KISS Sándor: „Ő, jöjj el mielőbb ratifikáció.” Jegyzetek a diktátúra természetrajzából. = Magyar Szemle: 1999. 1-2. sz. 90. p.

25. RUDNYÁNSZKY Gyula, dezséri (1858-1913) költő, újságíró. Jogi tanulmányai után 1876-tól az irodalomnak élt. Több műfajban kipróbálta magát. Írt verset, elbeszélést, gyermekszindarabot, kritikát, esztétikai tanulmányt. 1905-ben kivándorolt Amerikába, ahonnan 1912-ben szegényen, súlyos betegen, látását elvesztve tért vissza Magyarországra. Magabiztos verstechnikája hatott a Nyugat költőire: Ady Endrere, Babits Mihályra és Kosztolányi Dezsőre.

26. SCHÖPFLIN Aladár: Rudnyánszky Gyula. Nyugat. 1913. 24. sz. 912.

„A régi formákat csak degenerálni tudja a külső forma, a technika továbbfejlesztésével a hangzatosság irányában, a belső forma, a mondanivaló és a kifejezés egységének csaknem teljes elejtésével, de szétörni nem tudja a régi formákat, hogy alkalmassá tegye őket a benne zsendülő új mondanivalók kifejezésére [...] Ellentétes áramlatok dolgoznak benne, s csak diszharmoniaiak lehetnek belőle.”

27. RUDNYÁNSZKY Gyula: Égető Sándor. Igaz történet. Bp. [1899], Méhner Vilmos kiad. 16 p.

28. Az 1897-es kötelepéldány törvény és az Országos Széchényi Könyvtár akkori munkatársainak precíz nyilvántartása alapján a mű két kiadásának időpontját és sorrendjét meg lehet különböztetni. Az L. eleg. m. 1010. h. jelzet alatt, az 1899-es év 103. naplószámon állományba vett példány (Égető Sándor. Igaz történet a magyar nép számára címen) lehetett a mű első kiadása. Ezt követhette az újabb kiadás, amely a Magyar mesemondó sorozat 110. köteteként jelent meg. A növedéknapló bizonyossága alapján 810 619 jelzet alatt gyarapított második kiadás 1899 év 392. számon került az Országos Széchényi Könyvtár állományába.

29. RUDNYÁNSZKY: i. m. 16. p.